

Resum de l'article de Cèsar Coll: "El bàsic imprescindible i el bàsic desitjable: un eix per a la presa de decisions en l'educació bàsica", dintre de *Currículum i ciutadania*. El què i el per a què de l'educació escolar, Cèsar Coll, director, Editorial Mediterrània, Barcelona, 2007.

SOBRE LA NECESSITAT D'UN REPLANTEJAMENT DEL CONCEPTE BÀSIC EN EL CURRÍCULUM DE L'EDUCACIÓ BÀSICA.

Els processos d'actualització i revisió curricular han estat presidits per una lògica purament acumulativa que ha tingut com a resultat un currículum clarament sobredimensionat i sobrecarregat.

Entre altres efectes negatius que se'n deriven, el reforçament de les metodologies més transmissives, les dificultats per a la innovació i renovació pedagògiques i per a la realització d'aprenentatges significatius dels continguts escolars, l'agudització de les diferències associades a l'origen sociocultural de l'alumnat amb la no facilitació de mesures d'atenció a la diversitat.

En aquesta situació de sobrecàrrega de continguts, se n'incorporen d'altres que responen a les transformacions socials i les noves demandes comunicatives, científiques i culturals: tics ciutadania, salut, medi ambient, etc.

El problema és que l'horari escolar no és una "goma elàstica", no es pot estirar ni ampliar més i un nou decret curricular pot ser tan fàcil de redactar com inviable en la seva posada en pràctica. És fonamental començar per qüestionar la idoneïtat i necessitat dels continguts inclosos i continuar amb una revisió i reestructuració en profunditat del currículum.

En aquesta conformació d'un currículum dels inicis del segle XXI, no hem de pensar ja només en els clàssics *quan*, *com*, i *on*, sinó també i bàsicament en el *què* i el *per a què*.

LA MULTIPLICITAT DE SIGNIFICATS DEL CONCEPTE BÀSIC: EL BÀSIC IMPRESCINDIBLE I EL BÀSIC DESITJABLE EN EL CURRÍCULUM ESCOLAR.

Hi ha quatre criteris per definir què és bàsic en l'educació bàsica:

- Son bàsics els aprenentatges (amb les competències i els sabers associats corresponents) que l'alumne hauria d'haver adquirit en acabar la secundària obligatòria **per poder-se incorporar a la societat com a ciutadà o ciutadana de ple dret**. Aquests aprenentatges han de ser una garantia per promoure l'equitat i impulsar la cohesió i la integració social.

- Són bàsics els aprenentatges relatius al **desenvolupament personal, emocional, afectiu i relacional**. La finalitat és ajudar a conformar persones madures, sensibles i equilibrades amb un bon autoconcepte i una bona autoestima.
- Són bàsics els aprenentatges relacionats amb **l'aprofitament d'oportunitats de tota mena** (d'educació, de formació, culturals, d'oci, etc.). L'objectiu és incidir en la capacitat de les persones per construir i desenvolupar un projecte de vida personal i professional.
- Finalment són bàsics aquells aprenentatges que, en acabar l'educació bàsica, **poden permetre a les persones accedir a processos formatius i educatius posteriors amb garanties d'èxit**. Es pensa en l'educació postobligatòria i en el progrés posterior en l'aprenentatge de qualsevol matèria o disciplina. Es relaciona amb les idees d'educació i formació permanent i d'aprenentatge al llarg de la vida.

És en aquest context discursiu que es fa pertinent la distinció entre el **bàsic imprescindible** i el **bàsic desitjable**. Els continguts que integren actualment el currículum escolar:

- No són tots igualment bàsics en el mateix sentit o accepció del terme.
- No són tots igualment bàsics en la mateixa accepció. Dintre, per exemple, de la quarta accepció, *saber comunicar de manera ordenada i clara pensaments i sentiments*, sembla un contingut més bàsic que altres.
- No són tots igualment bàsics en els diferents moments o fases de l'educació obligatòria. Per exemple si els aprenentatges per adquirir un desenvolupament personal equilibrat és bàsic sobretot a l'educació infantil i primers cursos de la primària, els aprenentatges que permeten continuar aprenent són més bàsics a l'educació secundària obligatòria.

Encara que la distinció entre *bàsic imprescindible* i *bàsic desitjable*, s'ha d'entendre com un continu que com a dicotomia neta i que la seva aplicació a la pràctica ha d'estar sotmesa a discussió i debat, és útil establir una diferenciació clara entre ambdós conceptes:

Els aprenentatges **bàsics imprescindibles** són aquells que, en cas de no assolir-se en acabar l'educació obligatòria, comporten una situació de risc d'exclusió social, interfereixen el desenvolupament personal de l'alumne i impedeixen accedir a processos educatius i formatius posteriors.

Els aprenentatges **bàsics desitjables** són aquells en els quals, encara que són importants pel desenvolupament integral de les persones, el fet que no s'assoleixin no comporten els riscos abans plantejats i, a més, poden ser recuperats en processos educatius i formatius posteriors.

A l'hora de considerar aquests dos tipus d'aprenentatges i les seves diferències, hem de prendre en consideració l'existència d'altres escenaris i agents educatius a més dels tradicionalment escolars. Per exemple, un contingut com ara *manifestar respecte per les diferents opinions i maneres de pensar* no sembla responsabilitat exclusiva de l'escola i demanda la presència d'altres agents educatius.

IMPLICACIONS PER A LA PRESA DE DECISIONS CURRICULARS

Coll descriu en aquest apartat un procediment general a l'hora de prendre decisions relatives a la presència de qualsevol contingut en els processos de revisió i actualització curricular.

El primer "filtre" rau en preguntar-nos si el nou contingut és realment bàsic en qualsevol de les accepcions assenyalades. Si no aconsegueix aquesta condició, no cal continuar.

El segon filtre té que veure amb la ubicació del contingut en funció de la seva naturalesa, característiques i complexitat: etapa inicial o període formatiu posterior.

El tercer es deriva de la consideració de si l'aprenentatge bàsic concret implica de manera clara d'altres agents i escenaris educatius.

Com que, encara que s'hagin observat els criteris anteriors, el risc que el currículum s'ompli massa és molt elevat, a l'última fase s'intentarà identificar, entre els continguts considerats bàsics, quins són imprescindibles en el sentit apuntat més amunt. Una vegada identificats, caldria fer-los objecte d'una atenció especial en les avaluacions de rendiment emprades sovint per mesurar la qualitat de l'educació escolar.

L'aplicació del procediment que s'ha presentat hauria de permetre l'establiment de tres grans nuclis de continguts i competències per a l'educació bàsica: nucli d'**aprenentatges bàsics imprescindibles**, nucli d'**aprenentatges bàsics**, que inclouria tant els imprescindibles com els desitjables, nucli en el qual hauríem de ser força restrictius perquè aquí es troba el risc més gran de sobrecàrrega del currículum, ja que confonem el que ha estat important en la nostra formació amb el que és objectivament bàsic. **Les competències i continguts útils pel desenvolupament de l'alumnat** constituïrien un tercer nucli que, a diferència del altres dos, no hauria de tenir un caràcter prescriptiu i s'hauria de vincular al projecte educatiu de cada centre. Pel que fa al segon nucli, Coll en destaca la necessitat de deixar "un marge de maniobra molt ampli als centres educatius i al professorat".

PERILLS QUE CAL EVITAR

L'autor parla en aquest apartat del perill d'interpretacions esbiaixades de les seves paraules. Insisteix en què no ha

proposat, ni molt menys, limitar el currículum escolar als aprenentatges bàsics, sinó argumentar perquè és necessària la selecció clara dels continguts el no assoliment dels quals pot crear riscos d'exclusió per algunes persones. És evident que quan més aprenguin els alumnes, millor.

Tampoc ha defensat "abaixar els nivells d'exigència", encara que "el nivell d'exigència està molt més relacionat amb el requeriment d'aplicar i fer servir el que s'aprèn que amb el volum de coses per aprendre".

UNA MIRADA DES DE LES COMPETÈNCIES I LES ALFABETITZACIONS

En aquest últim apartat del seu article, Cèsar Coll destaca les avantatges de definir els aprenentatges escolars en termes de *competències* sempre que aquestes impliquin la presència activa de coneixements o sabers de naturalesa diversa. Pel que fa a l'*alfabetització* entesa com a "cultura lletrada", és fonamental identificar quines són les cultures, les alfabetitzacions a què els alumnes han d'incorporar-se.

Cada alfabetització comporta un paquet de competències i sabers fonamentals associats i aquestes no són pròpies d'una sola matèria, sinó que exigeix "habitualment la contribució de diferents disciplines, matèries o assignatures".

Així, doncs, el nivell de competències clau i sabers fonamental associats hauria de tenir un caràcter prescriptiu i l'Administració se n'hauria de comprometre en el seu compliment. L'organització curricular concreta d'aquests paquets de competències bàsiques s'hauria de deixar a l'arbitri de cada centre i el paper de l'Administració educativa consistiria en orientat als centres i al professorat tot proporcionant-los models contrastats d'organització curricular i assegurant-los els recursos necessaris per a la seva aplicació.